

Kutsallığın Bilançosu: Borç, Trump ve İsrail için Eskatolojik Fırsatlar

Amerika Birleşik Devletleri bugün yalnızca rakipleriyle değil, kendi tarihî modelinin sınırlarıyla da savaşılmaktadır. Trilyonlarca dolarlık borç yükü, zayıflayan üretim omurgası, stratejik minerallerde dış bağımlılık ve yapay zekâ çağının açtığı yeni kaynak yarışı, Washington'u serbest piyasa vaizliğinden zorlayıcı devlet kapitalizmine doğru itmektedir. Bu dönüşüm, Çin'le yaşanan çekişmeyi yalnızca ticari bir rekabet olmaktan çıkarmış; İsrail, İran, Rusya ve enerji koridorları üzerinden okunan daha büyük bir dini-siyasi paylaşım krizine dönüştürmüştür.

20. yüzyılın ikinci yarısında üretim, dolar ve askeri üstünlük üçgeni üzerine kurulan Amerikan hegemonyası, 21. yüzyılın ikinci çeyreğine girilirken yerini daha karmaşık, daha kırılgan ve daha agresif bir yapıya bırakmıştır. Bu yeni yapı, bir imparatorluğun klasik yükselişinden çok, **yük altında denge arayan bir finans-militarizasyon rejimini** andırmaktadır.

Bugün ABD'nin en büyük zafiyeti dışarıda değil, içeridedir: **borç**.

Resmî verilere göre Amerikan federal borcu 38 trilyon dolar eşliğini aşmış durumdadır. Bu, yalnızca bir ekonomik veri değil; bir devletin gelecekteki hareket alanını belirleyen yapısal bir sınırdır. Daha kritik olan ise borcun büyüklüğünden ziyade **borcun sürdürülebilirliği üzerindeki şüphelerin artmasıdır**. Çünkü bu borç, üretimden ziyade finansal genişleme, savaş harcamaları ve sistemin kendi kendini çevirebilmesi için yaratılmış bir likidite döngüsü üzerine inşa edilmiştir.

Bu noktada şu tespiti açıkça koymak gerekir:

ABD artık zengin olduğu için borçlanan bir ülke değil; borçlanabildiği için güçlü kalabilen bir ülkedir.

Bu tersine dönüş, imparatorlukların tarihsel kırılma anlarına işaret eder. Roma'nın son dönemlerinde de, Osmanlı'nın 19. yüzyılında da benzer bir dinamik görülür: Devlet, üretim gücünden ziyade finansal ve askeri araçlarla ayakta kalmaya çalışır. Ancak bu araçlar zamanla sistemi beslemek yerine onu tüketmeye başlar.

Borçtan Güce: Amerikan Paradoksu

ABD'nin borç yapısını klasik bir kriz olarak okumak eksik kalır. Çünkü Amerikan sistemi, bu borcu bir zafiyet değil, aynı zamanda bir güç aracına dönüştürmeyi başarmıştır. Doların küresel rezerv para olması, 1971'de altın yerine dolarizasyonun Richard Nixon tarafından kabul ettirilmesiyle önce OAPEC'in tüm ticari faaliyetleri Saudi Aramco çatısı ve iştirakleri altında birleştirilip, ABD'ye entegre edilerek Amerika'ya eşsiz bir imkân sunar hâlde: borcunu Dünya'ya ihraç edebilme kapasitesi ortaya çıkarıldı. ABD'nin NATO'daki konumunu koruyarak

kendine yakın gelecekte sınırsız finansal güç transferi yapabilmesini sağlayan ilk hamlesi bu oldu.

Bu sistem şöyle işler: ABD borçlanır, dolar basar, bu dolar dünya ticaretine yayılır, diğer ülkeler bu doları rezerv olarak tutar, ABD borcunu çevirmeye devam eder.

ABD’de dolar kuru yoktur (resmi paradır) ancak sizde vardır zira dolar kur farkıysa doğrudan ABD’nin iç işlerinize müdahale etmeye başladığı gizli bir silahtır. Buysa düpedüz ABD’nin “x” ülkesindeki hükümetin meşruiyetini kontrol ettiği dinamiklerden birisidir.

Bu mekanizma, klasik ekonomik kurallarla açıklanamayacak bir durum yaratır. ABD, iflas etmesi gereken ölçekte borçlanmasına rağmen iflas edemez. Çünkü sistem, onun iflasını kaldırabilecek şekilde kurulmamıştır. Yani aslında zihinleri tehlikeli sorulara doğru iten bir felsefe vardır bu işteki matematikte. Nedir? -Tanrı, kendisinin kaldıramayacağı bir kayayı yaratabilir mi? Sorusu ilktir. Belki de bu kişilere göre bir yanıttır bu soru.

Fakat her ne kadar Tanrıçılık oynamak istenen bu modelin de bir sınırı bulunur: güven.

Eğer Dünya, ABD’nin bu borcu sürdüremeyeceğine inanırsa, sistem çözülmeye başlar. İşte bu yüzden Washington artık yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda psikolojik ve askeri bir güven üretme sürecine girmiştir. Hatta belli noktalarda akıl almaz hamleler yapabileceğini ileri sürerek Pentagon’un hâlen daha diğer devletlerin yapamayacağı kadar “ulusal borcu sürdürebilme refleksini” kanıtlarcasına saldırılar yapmaya iterek bu güven temelli inandırıcılığı silahlı bir dizi eylemle de desteklemeyi kendine son zamanlarda vazife bilmekteler.

Trump ve “İflası Yönetme” Siyaseti

Tam bu noktada Donald Trump figürü, sıradan bir politikacı olmaktan çıkar; sistemin kriz refleksini temsil eden bir karaktere dönüşür.

Trump’ın iş dünyasındaki geçmişi, klasik anlamda başarı hikâyesi değil; daha çok **borçla büyüyen, krizle karşılaşan ve yeniden yapılandırma ile ayakta kalan bir modeldir**. Trump şirketlerinin defalarca iflas koruma sürecine girmesi, aslında onun zihniyetini anlamak için kritik bir ipucudur: Trump için iflas, son değil; pazarlığın başlangıcıdır. Babasından ona kalan her şeyde bunu tecrübe etti.

1991’de Trump Taj Mahal (Atlantic City) hadisesi bunun ilk kariyer basamağındaki örneğidir. Trump, 1990’da açtığı Taj Mahal, yüksek faizli “junk bond” finansmanı ile kurulmuştu. Beklenen gelir gelmeyince borç çevrilemedi. Çözüm olarak Trump, kontrolü tamamen kaybetmeden şirketi yeniden yapılandırdı. 1991’de iflas korumasına başvurdu. Trump, hisselerinin %50’sini tahvil sahiplerine devretti. Kişisel maaşı ve harcamaları sınırlandırdı. Bu onun ilk büyük iflas yönetimi pratiği oldu. Daha sonra Trump Plaza ve Trump Castle olayı ile palazlandı. Atlantic City yatırımları beklenen nakit akışını üretilmedi. Ekonomik durgunluk ve aşırı borçlanma şirketi kilitlemişti. Bankalarla yeniden yapılandırma anlaşmaları yaptı, Trump kontrolü korumak için

varlık devri ve borç erteleme yoluna gitti. Sonuç olarak Trump, bankalarla agresif pazarlıklar yaparak varlıklarını tamamen kaybetmeden süreçten çıktı. İlk 5 yıl kâra geçmedi fakat eksiye de düşmedi. 2004'te Trump Hotels and Casino Resorts olayı da meşhurdur. 1.8 milyar \$ borcu çevirmek için siyasi bağlantılarını devreye sokmaktan hiç çekinmediler. Şirketin gelirleri borç servis maliyetlerini karşılayamaz hâle gelmişti. Trump CEO'luk görevinden ayrıldı ama yönetim kurulunda kaldı. Hisselerin büyük kısmı kredörlere geçti. Trump, markasını koruyarak operasyonel yükten kısmen çekildi. Bu, onun "isim lisanslama + sıyrılma" stratejisinin başlangıcı oldu. 2009'da Trump Entertainment Resorts, Asya krizine denk gelen ilk şirketi idi. Krizle birlikte gelirler düştü, borç sürdürülemez hâle geldi. Aslında Epstein ile olan ilk temasları da bu yıl başladı. Singapur'da ve Dubai'de sattıkları yatlarla ve eBay üzerinden bu işin lisanslamasını alıp bir tür girişimcilik modeline çevirdikleri saman altından kazanılan para yöntemi olarak geliştirilmişti. 1991-2014 arasında şirketlerinde yönettiği farklı zamanlardaki borç miktarı 179 milyar doları biraz geçiyor. 38 trilyon dolarsa ustalık eseri olmaya yaklaştı.

Trump'ın borcu yeni bir ticaret olarak görmesi yaklaşımı devlet yönetimine taşındığında farklı bir forma bürünür. Trump döneminde ve sonrasında ABD'nin izlediği ekonomik ve ticari politikalar, klasik liberal ekonomiden uzaklaşarak şu çizgiye kaymıştır: Serbest ticaret yerine **korumacı tarifeler**, küresel entegrasyon yerine **ulusal üretim vurgusu**, sermaye serbestliği yerine **stratejik sektörlerde kontrol**.

Bu dönüşüm tesadüf değildir. Bu, bir imparatorluğun içerden çözülmesini engellemek için geliştirdiği refleksin adıdır:

"Kontrollü daralma ve zorlayıcı yeniden yapılanma."

Trump bu sürecin mimarı değil; **simgesidir**.

Serbest Piyasadan Zorlayıcı Devlete

ABD'nin en büyük ideolojik dönüşümü burada yaşanır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD, dünyaya serbest piyasa ekonomisini dayatan bir güçtü. Ancak bugün aynı ABD: Çin'e karşı teknoloji ihracatını kısıtlamakta, yerli üretimi teşvik etmekte, kritik sektörlerde devlet müdahalesini artırmakta, müttefiklerini bile ekonomik olarak hizaya sokmaya çalışmaktadır.

Bu, açık bir çelişki değil; zorunlu bir dönüşümdür. Çünkü ABD artık şunu fark etmiştir:

Serbest piyasa, güçlüyken avantajdır; zayıflamaya başladığında ise risk hâline gelir.

Bu yüzden Washington, kendi kurduğu oyunun kurallarını esnetmeye başlamıştır. Artık mesele "serbest rekabet" değil; **kimin sistem içinde kalacağına kimin dışlanacağına karar verme gücüdür.**

Askeri Gücün Yeni Rolü: Ekonomik Disiplinin Kırbağı

ABD'nin askeri gücü de bu dönüşümden bağımsız değildir.

Eskiden Amerikan ordusu, ideolojik mücadelelerin (komünizm vs. kapitalizm) bir aracıydı. Bugün ise giderek daha fazla:

- Ticaret yollarını koruyan,
- Enerji akışını denetleyen,
- Küresel sermaye hareketlerini güvence altına alan

bir ekonomik düzen koruyucusu hâline gelmiştir.

Bu da şu kritik gerçeği ortaya çıkarır:

ABD'nin askeri gücü artık yalnızca savaşmak için değil; sistemi dağılmadan tutmak için kullanılmaktadır.

Bu nedenle askeri varlık ile ekonomik çıkar arasındaki sınır giderek silinmektedir.

Sonuç: Çöküş mü, Dönüşüm mü?

Bu safhada net bir hüküm vermek erken olur. Ancak şu tespiti rahatlıkla yapabiliriz:

ABD çökmemektedir; fakat değişmektedir.

Bu değişim: Daha agresif, daha kontrolcü, daha az ideolojik, daha çok çıkar odaklı

bir Amerikan modeline işaret eder. Ve bu modelin temelinde şu gerçek yatar:

ABD artık dünyayı yönetmek için değil; kendi sistemini ayakta tutmak için dünyayı şekillendirmektedir. Leviathan olmak zorunda olmak da denebilir.

Zorun Kurumsallaşması: Tarifeler, Teknoloji Kısıtları ve Sermayeyi İçeride Tutma Stratejisi

Bir imparatorluk gerilemeye başladığında ilk refleksi geri çekilmek değil, kontrol alanını sıkılaştırmaktır. ABD'nin son yıllardaki politikaları tam olarak bu refleksi yansıtır. Artık Washington'un temel meselesi büyümek değil; dağılmadan kalabilmektir.

Bu noktada ortaya çıkan yeni model şudur:

Serbest piyasa söylemi korunur; fakat fiiliyatta zorlayıcı bir ekonomik disiplin rejimi uygulanır.

Bu rejimin üç temel sac ayağı vardır:

1. Tarifeler ve ticaret bariyerleri
2. Teknoloji ve bilgi akışı kontrolü
3. Sermaye ve üretimin yeniden millîleştirilmesi

Tarifelerle birlikte ticaretin bariyerleri ne kadar netleşirse ticaret bir koz hâline gelir. ABD-Çin hattındaki ticaret savaşları, klasik anlamda bir “ekonomik rekabet” değildir. Bu süreç, ticaretin doğrudan jeopolitik bir araç hâline gelmesidir.

Trump döneminde başlayan yüksek gümrük tarifeleri, Biden sonrası dönemde de farklı tonlarda devam etmiştir. Bu süreklilik bize şunu gösterir:

Tarifeler bir lider politikası değil; sistem refleksidir.

Bu tarifelerin amacı yalnızca Çin’i cezalandırmak değildir. Asıl hedef: Amerikan sanayisini yeniden canlandırmak, kritik sektörlerde dış bağımlılığı azaltmak ve en önemlisi, küresel üretim zincirlerini yeniden ABD merkezli hâle getirmektir.

Ancak burada kritik bir çelişki doğar: ABD, küreselleşmenin mimarıdır. Şimdi ise aynı küreselleşmenin sonuçlarını geri çevirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle tarifeler yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda zaman kazanma enstrümanlarıdır.

Teknoloji Kısıtları: Bilginin Sınırlandırılması

Eğer 20. yüzyılın savaşları petrol üzerine kurulduysa, 21. yüzyılın savaşları **veri ve yarı iletkenler** üzerine kuruluyor. Uzaya çıkmanın şartı da budur yapay zekânın en basitinden görseller üretebilmesinin de şartı budur. Çipler ve daha fazlası için yarı iletken havzalarını kontrol etmek şarttır.

ABD bu gerçeği erken fark etti ve şu stratejiyi devreye soktu: Çin’e ileri seviye çip ihracatını kısıtlamak, yapay zekâ donanımlarını lisans sistemine bağlamak, küresel teknoloji şirketlerini siyasi denetim altına almak Bu hamleler, klasik rekabet kurallarının tamamen dışındadır. Çünkü burada amaç daha iyi ürün üretmek değil; **rakibin gelişim hızını sınırlamaktır**.

Bu durum bize şu önemli gerçeği gösterir:

ABD artık rekabet etmiyor; rekabetin sınırlarını belirlemeye çalışıyor.

Bu, güç kaybının en kritik göstergelerinden biridir. Çünkü gerçek üstünlük, kuralları koymadan kazanabilmektir. Kuralları değiştirme ihtiyacı, dengenin kaydığını gösterir.

Ayrıca ABD, Rusya’yı değil bilakis Venezuela’ya ve İran’a harekâtlar düzenleyerek Çin’i çevrelemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti son 70 yılda 12 konuda kendisini ciddi ölçüde montaj devi olmaktan markalaşmaya ve rekabete sürükleyebilmeyi başardı. Sadece enerji dönüşümlerini ciddi oranda projelendirmesi gerekmektedir. Bunu yapabilmek içinse 70 yılının son 35 senesinin en iyi enerji partnerleri Venezuela ve İran olmuştur. ABD, her ikisinin de Çin ile olan enerji transfer koridoruna darbe indiriyor.

Trump, bu siyasi güzergâhının ilk sinyallerini 2018’de yaktı. Lâkin, Amerikan Çıkarları için bu hamleler o dönemde oldukça erken bir zamanlamaya işaret ediyordu. Zira ABD’nin tamamen diskalifiye olamayacağı kadar Dünya gerilimine ihtiyaç duyulmaktaydı. Avrupalı tarihçilerin

yazdıklarında dikkat ederseniz ABD hiçbir zaman “savaş başlatan” imajıyla anılmamıştır. Bu da 2018’de Trump’ın söylemlerinin niçin sadece “politikada kaldığını” en doğru ispat eden enstantane olabilir.

Sermayeyi İçeride Tutma: Yeni Ekonomik Milliyetçilik

ABD’nin en radikal dönüşümü burada yaşanmaktadır.

Uzun yıllar boyunca Amerikan sermayesi: Daha ucuz iş gücü için Çin’e, daha esnek üretim için Asya’ya, daha yüksek kâr için küresel pazarlara yönelmişti.

Bugün ise Washington bu süreci tersine çevirmeye çalışıyor.

CHIPS Act, Inflation Reduction Act gibi politikalarla: Şirketlere ABD içinde üretim yapmaları için teşvik veriliyor, yurt dışı yatırımlar dolaylı olarak caydırılıyor, kritik sektörlerde devlet yönlendirmesi artırılıyor.

Bu açıkça şunu ifade eder:

ABD artık küresel sermayenin serbest dolaşımını değil; stratejik sermayenin kontrolünü savunmaktadır. Bu, klasik liberal ekonominin terk edilmesi anlamına gelir.

Zorun Mantığı: Görünmeyen Baskı Mekanizması

Bu üç başlık birleştğinde ortaya çıkan tablo nettir:

ABD doğrudan “yasaklayan” bir güç gibi görünmek istemez. Bunun yerine: Lisanslar, regülasyonlar, güvenlik gerekçeleri, müttefik baskısı üzerinden dolaylı bir kontrol mekanizması kurar. Bu sistemin en tehlikeli yanı şudur: Zor, artık açık bir baskı değil; sistemin içine gömülü bir kural hâline gelmiştir. Yani devlet “yapamazsın” demez; ama “yaparsan sistem dışına itilirsin” mesajını verir. Bu süreçte en dikkat çekici unsur, ABD’nin yalnızca rakiplerini değil, müttefiklerini de hizaya sokmaya başlamasıdır. Müttefiklerse bu durumda gönüllü bir çabaya sürükleniyor hâldeler. Avrupa, Güney Kore, Japonya gibi ülkeler: ABD’nin teknoloji kısıtlamalarına uymak zorunda kalmakta, Çin ile ticaretlerinde sınırlandırmalara gitmekte, kendi ekonomik çıkarları ile ABD’nin stratejik talepleri arasında sıkışmaktadır.

Bu durum doğrudan ABD’nin zorunlu bir sistem denetçisi kulvarında çatışmalara sürüklendiğini hem doğuruyor hem de doğruluyor.

Algoritmanın altında ciddi bir madenin varlığından söz etmemek bu sürecin doğru anlaşılmasını engeller. Yapay zekâ çağında nadir elementler esas enerji savaşlarının ilk örneği hâline getiriliyor. 21. Yüzyılın ikinci çeyreğine girilirken uluslararası sistemde gözlenen dönüşüm, yalnızca güç merkezlerinin yer değiştirmesiyle açıklanamayacak kadar derin bir yapısal değişime işaret etmektedir. Bu değişimin merkezinde ise sıklıkla göz ardı edilen bir gerçek

bulunmaktadır: yapay zekâ devrimi, yüzeyde yazılım ve veri üzerinden ilerliyor gibi görünse de, özünde fiziksel kaynaklara bağımlı bir teknolojik sıçrama olarak şekillenmektedir. Başka bir ifadeyle, algoritmaların yükselişi, yer kabuğunun derinliklerine daha önce hiç olmadığı kadar bağlıdır.

Bu bağlamda günümüz küresel rekabeti, klasik anlamda ideolojik ya da yalnızca ekonomik bir mücadele olmaktan çıkmış; giderek daha belirgin biçimde kaynak temelli bir jeopolitik mücadeleye dönüşmüştür. Yapay zekâ sistemlerinin gelişimi için gerekli olan yarı iletkenler, veri merkezleri, yüksek kapasiteli enerji altyapıları ve nadir toprak elementleri, artık yalnızca endüstriyel girdiler değil; doğrudan doğruya jeostratejik varlıklar hâline gelmiştir.

Bu noktada temel anlamda bir tespit yapmak çok mühimdir: *“Yapay zekâ çağında güç, yalnızca veriyi işleyebilme kapasitesiyle değil; o veriyi işleyebilecek fiziksel altyapıyı sürdürebilme kabiliyetiyle belirlenmektedir.”*

Bu durum, özellikle ABD açısından çift yönlü bir baskı üretmeye başladı. Bir yandan ABD, yazılım, algoritma geliştirme ve yüksek teknoloji inovasyonu alanlarında hâlâ belirgin bir üstünlüğe sahiptir. Fakat bunları sürdürebilmesi için beyin göçünü kendine doğru çekebilmek için finansal girdi kapasitesini de arttırması şarttır. Diğer yandan ise bu teknolojik üstünlüğü sürdürülebilir şekilde devam ettirmek için gerekli olan kritik mineraller ve üretim zincirleri konusunda ciddi bir dışa bağımlılık söz konusu. Bu bağımlılık, Washington’un son yıllarda giderek sertleşen politika tercihlerini anlamak açısından anahtar niteliğindedir.

Teknolojik Üstünlük ve Fiziksel Bağımlılık Paradoksu

Yapay zekâ sistemlerinin temelinde yer alan yarı iletken teknolojisi, son derece karmaşık ve çok katmanlı bir üretim sürecine dayanır. Bu süreçte kullanılan gallium, germanium, neodymium ve benzeri nadir elementler, sınırlı coğrafyalarda yoğunlaşmış durumdadır. Özellikle Çin, bu elementlerin işlenmesi ve ihracatı konusunda küresel ölçekte belirleyici bir konuma son 7 yılda ulaştı. Huawei ve Xioami markaları sayesinde bunu Afrika-Avrupa ve Asya üçlemesinde başardı. Bu durum, ABD açısından stratejik bir paradoks yaratmaktadır. Çünkü Amerikan teknolojik üstünlüğü, büyük ölçüde Çin’in kontrol ettiği veya etkilediği tedarik zincirlerine dayanmaktadır. Bu bağımlılık ilişkisi, klasik güç tanımlarını tersine çeviren bir yapıyı ortaya çıkarıyor. Halk arasında dendiği gibi “Arap saçına” döndürüyor. Zira tarihsel olarak güçlü olan aktör, üretim araçlarını ve kaynaklarını kontrol eden aktör olarak tanımlanırken, günümüzde bu kontrol parçalanmış ve karşılıklı bağımlılık içeren bir hâl almıştır.

Ancak bu karşılıklı bağımlılık simetrisi değildir. Ekim 2025’e kadar ABD-Çin arasında gelişmiş doğrudan simbiyotik bir ilişkiydi. Kasım 2025 itibariyle sandalye kapmaca kurallarını ABD kendince değiştirmiştir. Çin, nadir elementlerin işlenmesinde ve tedarikinde belirgin bir avantaja sahipken; ABD, ileri teknoloji üretiminde ve yazılım geliştirmede öne çıkıyor. Bu durum, iki ülke arasında doğrudan bir kopuşu zorlaştırmakta; ancak aynı zamanda rekabeti daha keskin ve daha riskli bir hâle getirmektedir. Zira ABD, nadir elementleri Çinli markalara

doğrudan uyguladığı ambargoya rağmen “Çin’den” almak zorunda. Özellikle Clevo, TongFang ve Huawei ile Xiaomi markalarının alt kuruluşlarından alması gerekli. Bu noktada ABD’nin izlediği strateji, klasik serbest piyasa mantığından belirgin biçimde sapmaktadır. Washington, artık yalnızca rekabet etmekle yetinmemekte; aynı zamanda rakibin erişim alanını daraltmaya yönelik aktif politikalar geliştirmektedir. Bu politikaların en somut örneği, yarı iletken teknolojileri ve yapay zekâ donanımları üzerindeki ihracatı kısıtlamalarıdır. Türkiye’ye daha önce Kanada tarafından uygulanan savaş uçağı parçalarındaki teknolojik ambargolar ABD’nin Çin ile olan rekabetinde NATO’yu çoktan gözden çıkardığını gösteren ilk örneklerdi. Optik ve hedefleme sistemleriyle birlikte (wescam) savunma sanayimizin gelişmesini yavaşlatmak adına parçaya ambargo konmuştu. En kritik ambargo kalemi, L3Harris Wescam tarafından üretilen MX-15D tipi elektro-optik keşif ve hedefleme sistemleriydi. Bu sistemler sadece İHA’larda değil, çeşitli hava platformlarında (helikopter ve uçaklar) hedef tespiti ve lazer işaretleme için kullanılmaktadır. Motor teknolojileri de keza bu kalemin en sükse yaratan engel çeşidiydi. TB2’lerde kullanılan Rotax motorları Kanadolu BRP’nin Avusturya iştiraki ve bazı askeri uçak projelerinden kullanılan Pratt & Whitney Canada üretimi motorlar kısıtlama veya kademeli olarak inceleme kapsamına alınmıştı. Esasında sadece Türkiye Cumhuriyeti değil, ABD, yapay zekâ çipleri ve ileri teknoloji ihracatında tüm Dünya’yı kapsayan bir hiyerarşi oluşturmuştur. Bu kısıtlamalar sadece Türkiye’ye özel değildir; NATO müttefiklerinin çoğunluğu da kısıtlamalara tabii olan “Tier 2” yani teknolojide 2. Partner grup kategorisinde yer almaktadır. 2019-2021 arasında savunma odaklı kısıtlamaları Trump döneminde başlanıp J. Biden itibarıyla (hâlen daha kademeli olarak) devam etmektedir. Türkiye, Yunanistan, Polonya, Portekiz, Lüksemburg, Çek Cumhuriyeti, Romanya, Macaristan, Bulgaristan, Litvanya ve Letonya 2. Grup partner olarak nitelendiriliyor. Ama ABD, Hürmüz Boğazı’na NATO’nun müdahale etmesini isterken bunları hiç televizyonlarda konuşmuyoruz. Sadece savunma ve askerî alanlarda değil bu kısıtlamalar. Sivil açıdan da böyle. CPU ve GPU markalarının her ürünü “bu yüzden” Türkiye’de satışta değil. Örneğin NVIDIA’nın H100 kodlu Tensor çekirdekli GPU’su Türkiye’de kullanılamaz. Yapay zekâ ve yüksek performanslı hesaplama uygulamaları için tasarlanan gelişmiş bir grafik işlem birimidir. Hopper mimarisi üzerine inşa edilmiş, Dünya’nın en güçlü yapay zekâ ve veri merkezi grafik işlemcisi. En büyük kullanım alanı son zamanlarda T3 Vakfı’nın da üzerinde çalıştığı bir çalışmadır. Büyük dil modellerinin (LLM) eğitimi için kullanılır. Chat GPT, Gemini, Claude gibi askeri sistemlere entegre edilebilir modellerde bu grafik işlemcisi çok mühimdir. Zira Claude şuan İsrail’in Demir Kubbe adını verdiği hava savunma sistemlerinin en yüksek verimlilikte kullanımını işleyerek kullanan bir model hâline geldi. İlk başlarda aşkıma ne desem bana kızmaz? Diye geliştirdikleri (sanılan) bu zekâ modelleri bugün hibrit savaşı tamamen dijitalleştiriyor. Görmüyor musunuz? T3 Vakfı’nın T3-AI projesi milyarlarca dolara mâl olabilecekken nerelerin gerisinde kaldığımızın farkına varılması gerekliliği de gün geçtikçe artıyor. Kötü komşu insanı ev sahibi eder edasıyla en azından bazı şeyleri düzeltebilmekteyiz.

Petrole Yeni Rol

20. Yüzyılın jeopolitiği petrol üzerine kuruluydu. Enerjiye erişim, devletlerin askeri ve ekonomik kapasitesini doğrudan belirliyordu. Bugün ise benzer bir rolü yarı iletkenler üstlenmiş

durumdadır. Bu nedenle yarı iletkenler, “yeni petrol” olarak tanımlanmalıdır. Ancak bu benzetme bir takım riskleri beraberinde getirecek olsa da fikri cebimden çıkan en nadide aforizma budur. Çünkü yarı iletkenler yalnızca enerji üretimiyle değil; bilginin işlenmesi ve karar alma süreçlerinin otomasyonu ile doğrudan ilişkilidir.

Bu bağlamda yarı iletkenler, klasik enerji kaynaklarından farklı olarak yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda epistemolojik bir güç unsuru hâline gelmiştir. Yapay zekâ sistemleri, büyük veri setlerini işleyerek karar verme süreçlerini hızlandırmakta ve optimize etmektedir. Bu sistemlerin altyapısını oluşturan çipler ise son derece sınırlı sayıda üretim merkezinde geliştirilebiliyor.

ABD, bu üretim kapasitesinin önemli bir kısmını tarihsel süreçte Asya’ya kaybetmek zorunda kaldı. Tayvan, Güney Kore ve kısmen Çin, yarı iletken üretiminde kritik rolleri kaptı. Bu durum Washington açısından yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda güvenlik temelli bir risk olarak algılanmaktadır. Eski tekeli yeniden ele geçirebilmek için önlerinde 2 seçenek bulunuyor. Bunlardan ilki, Lester R. Brown’un kurduğu Earth Policy Institute’de çalışmalarının yapıldığı “EarthPolitics’e” uygun olarak kaotik yapıya sürüklenen Dünya siyasetini silah üstünlüğü ile dizginlemek ve bunu ben başardım demektir. İkincisini ise sonlara doğru açıklamak icap eder.

Bu nedenle ABD, son yıllarda yarı iletken üretimini yeniden ülke içine çekmeye yönelik kapsamlı teşvik programları başlattı. 2018 ve 2019’da Başkan Donald Trump’ın Apple, INTEL, AMD, NVIDIA gibi şirketlerini Çin’deki montaj üretiminden kopararak “zorla” yurt içine döneceksiniz demesi bunun gerçekçi uygulamasıydı. Ancak bu sürecin kısa vadede sonuç vermesi gayet tabi zordur. Çünkü yarı iletken üretimi, yüksek teknoloji, nitelikli iş gücü ve uzun vadeli yatırım gerektiren bir alandır. Bu noktada ortaya çıkan su götürmez gerçek şudur: *“ABD, yapay zekâ yarışını kazanmak için yalnızca algoritmalarını değil; üretim coğrafyasını da yeniden inşa etmek zorundadır.”* Diğer bir değişle petrol artık nadir elementlerin ABD’ye güvenle varabilmesi için sadece bir “enerji türü” statüsüne indirgenmekte.

Enerji Boyutu: Görünmeyen Sınır

Yapay zekâ tartışmalarında sıklıkla göz ardı edilen bir diğer unsur ise enerji tüketimidir. Büyük ölçüde veri merkezleri, son derece yüksek miktarda enerjiye ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, yapay zekâ gelişiminin yalnızca teknolojik değil; aynı zamanda enerji politikalarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Özellikle büyük dil modelleri ve derin öğrenme sistemleri, eğitim süreçlerinde ciddi enerji tüketimi gerektirir. Bu da devletleri yalnızca veri ve algoritma değil; aynı zamanda enerji arz güvenliği konusunda da rekabete zorlamaktadır.

ABD’nin bu alandaki avantajı, nispeten çeşitlendirilmiş enerji kaynaklarına sahip olmasıdır. Lâkin bu avantaj mutlak değildir. Çünkü enerji maliyetleri ve altyapı yatırımları, yapay zekâ sistemlerinin ölçeklendirilebildiğini doğrudan etkiler.

Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri'nin Venezuela'ya yönelik müdahalesinin yalnızca “demokratikleşme” ya da klasik anlamda petrol arz güvenliği ile açıklanabileceği yönündeki yaklaşımlar, günümüz küresel güç dinamiklerini anlamakta yetersiz kalmaktadır. Zira 21. yüzyılın ikinci çeyreğinde enerji, teknoloji ve veri üretimi arasındaki simbiyotik ilişki, jeopolitik müdahalelerin doğasını köklü biçimde dönüştürmüştür. Bu nedenle Venezuela örneği, klasik realizmin ötesinde, “teknolojik jeoekonomi” perspektifiyle ele alınmalıdır.

Nitekim Venezuela, yaklaşık **300 milyar varili aşan kanıtlanmış petrol rezerviyle** küresel enerji denkleminde merkezi bir konuma sahiptir . Ancak bu rezervlerin önemi yalnızca enerji arzı ile sınırlı değildir. Günümüzde yapay zekâ temelli üretim modellerinin yaygınlaşmasıyla birlikte enerji, doğrudan dijital altyapının sürdürülebilirliğiyle ilişkilendirilmiştir. Özellikle veri merkezlerinin artan kapasitesi, bu dönüşümün en somut göstergelerinden biridir. Yapılan akademik çalışmalar, ABD'deki veri merkezlerinin tek başına ülke elektrik tüketiminin %4'ünden fazlasını oluşturduğunu ve bu oranın hızla arttığını ortaya koymaktadır . Bu durum, yapay zekâ devriminin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda yoğun enerji tüketimine dayalı bir süreç olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu çerçevede Venezuela'daki enerji kaynakları, yalnızca petrol piyasasını regüle eden bir unsur değil; aynı zamanda Silikon Vadisi merkezli teknolojik üretimin sürdürülebilirliği açısından stratejik bir “enerji rezervuarı” işlevi görmektedir. Nitekim son dönemde ABD'nin Venezuela petrolünü doğrudan kendi rafineri ve lojistik sistemine entegre etmeye yönelik adımlar attığı görülmektedir . Aynı şekilde Amerikan enerji şirketlerinin Venezuela'daki üretimi artırmaya yönelik girişimleri, bu müdahalenin ekonomik arka planını daha görünür kılmaktadır .

Bununla birlikte, müdahalenin asıl stratejik boyutu enerjiyle sınırlı değildir. Venezuela, aynı zamanda **lityum, tantal ve koltan gibi nadir elementler açısından** küresel ölçekte kritik bir coğrafyadır. Bu elementler, yarı iletken üretiminden batarya teknolojilerine kadar geniş bir yelpazede vazgeçilmez girdiler sunmaktadır. Özellikle koltanın, mikroçip üretiminde kullanılan kapasitörlerin temel bileşeni olması, bu madenin stratejik değerini katbekat artırmaktadır. Günümüzde bu tür kritik ham maddelerin önemli bir kısmının Çin'in kontrolünde bulunması, ABD açısından ciddi bir tedarik zinciri riski yaratmaktadır.

Dolayısıyla Venezuela'ya yönelik müdahale, yalnızca enerji arzını güvence altına alma girişimi değil; aynı zamanda Çin merkezli ham madde hegemonyasını kırmaya yönelik bir “stratejik yeniden konumlanma” hamlesi olarak okunmalıdır. Küresel yarı iletken krizinin de gösterdiği üzere, hammaddeye erişim kapasitesi olmayan aktörlerin teknolojik üstünlük kurması mümkün değildir. Bu bağlamda Venezuela'daki kaynakların ABD kontrolüne girmesi, tedarik zincirinin jeopolitik risklerden arındırılması ve üretim süreçlerinin merkezileştirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu süreç aynı zamanda lojistik açıdan da önemli bir dönüşümü ifade etmektedir. Zira geleneksel olarak okyanus aşırı ticaret hatlarına bağımlı olan kritik maden akışının, ABD'nin doğrudan kontrol ettiği güvenli güzergâhlara kaydırılması, stratejik kırılganlıkları minimize etmektedir.

Böylelikle Teksas ve Kaliforniya'daki üretim merkezleri, ihtiyaç duydukları enerji ve ham maddeyi daha düşük maliyet ve daha az riskle temin edebilecek bir yapıya kavuşmaktadır.

Bu perspektiften bakıldığında, Venezuela müdahalesinin söylemsel düzeyde "demokrasi ihracı" olarak sunulması, esasen jeoekonomik bir projenin diplomatik meşruiyet üretme aracıdır. Başka bir ifadeyle, demokrasi söylemi; enerji güvenliği, ham madde kontrolü ve teknolojik hegemonya hedeflerinin üzerini örten bir diskur olarak işlev görmektedir.

Öte yandan, bu stratejik yönelimin Venezuela ile sınırlı olmadığı da açıktır. Benzer kaynak ve enerji motivasyonlarının, son dönemde Grönland gibi bölgeler üzerinden de gündeme gelmesi, bu yaklaşımın küresel ölçekte genişleyen bir stratejinin parçası olduğunu göstermektedir. Ancak burada kritik olan husus, yapay zekâ temelli üretim modelinin enerji talebinin yalnızca mevcut kaynaklarla karşılanamayacak ölçüde büyümesidir. Dolayısıyla Venezuela gibi kaynak zengini coğrafyalar, bu dönüşümün yalnızca bir ayağını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Venezuela örneği, klasik jeopolitik müdahale kalıplarının ötesine geçen; enerji, teknoloji ve ham madde üçgeninde şekillenen yeni nesil bir güç mücadelesinin somut tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Bu mücadelede belirleyici olan, yalnızca petrol kuyularının kontrolü değil; aynı zamanda geleceğin dijital ekonomisini besleyecek enerji ve kaynak akışının kim tarafından yönetileceğidir.

Bu noktada Çin'in farklı bir strateji izlediğini de söylemek gerekir. Çin, enerji üretimi ve altyapı yatırımlarını merkezi bir planlama çerçevesinde yönetmekten biraz uzak davranmakta. Bu sayede yapay zekâ gelişimini destekleyecek uzun vadeli bir zemin oluşturdıklarına inanmaktadırlar. Bu durum, ABD'nin daha parçalı ve piyasa odaklı enerji sistemiyle karşılaştırıldığında önemli bir farklılık yarattığı gibi, ABD'nin Çin'in bu gölgeli yaklaşımının ardındaki açığı doldurmak için hamle yapma fırsatı noktaları arasında olarak değerlendirdiğini de aktarmak elzemdir.

Kontrollü Boşuşma: ABD–Çin Rekabetinin Gerçek Doğası

21. yüzyılın küresel güç dengesi tartışmalarında Amerika Birleşik Devletleri ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ilişki, klasik güç rekabeti kalıplarıyla açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu ilişki, yüzeyde sert bir jeopolitik çekişme olarak görünse de, derinlemesine incelendiğinde kopuş ile bağımlılık arasında sıkışmış, kendi içinde çelişkiler barındıran bir sistemik gerilimi ifade eder. Dolayısıyla bu ilişkiyi ne doğrudan bir soğuk savaş olarak tanımlamak mümkündür ne de basit bir ekonomik rekabet kategorisine indirgemek. Aksine, söz konusu olan, küreselleşmenin ürettiği karşılıklı bağımlılık ağları içinde şekillenen ve tarafların birbirinden kopamadan mücadele ettiği bir "kontrollü boşuşma" hâlidir.

Bu durumun tarihsel arka planı, 1970'lerde başlayan ve Soğuk Savaş'ın son evresinde hız kazanan ABD–Çin yakınlaşmasına kadar uzanır. Çin'in küresel sisteme entegrasyonu, büyük ölçüde Amerikan stratejik tercihlerinin bir sonucudur. Nixon döneminde Sovyetler Birliği'ne

karşı denge unsuru olarak başlatılan diplomatik açılım, sonraki yıllarda ekonomik entegrasyonla derinleşmiş; özellikle Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılmasıyla birlikte bu süreç kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Bu dönemde ABD'nin temel beklentisi, Çin'in küresel sisteme entegre oldukça ekonomik olarak büyümesi, ancak aynı zamanda siyasal ve ideolojik olarak Batı normlarına yaklaşmasıydı. Bu beklenti, liberal uluslararası düzenin kendi içinde dönüştürücü bir güce sahip olduğu varsayımına dayanıyordu.

Ancak bu varsayım, tarihsel olarak beklenen sonucu üretmemiştir. Çin, küresel sisteme entegre olurken ekonomik kapasitesini olağanüstü bir hızla artırmış; buna karşın siyasi yapısını ve devlet merkezli kalkınma modelini korumuştur. Bu durum, ABD açısından yalnızca ekonomik bir rekabetin değil, aynı zamanda sistemik bir meydan okumanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu süreç, 19. yüzyılda Britanya İmparatorluğu'nun Almanya'nın sanayileşmesini dolaylı olarak desteklemesi ve sonrasında Almanya'nın bir rakip olarak ortaya çıkmasıyla belirli benzerlikler taşır. O dönemde olduğu gibi, mevcut durumda da yükselen güç, mevcut düzenin sunduğu imkânları kullanarak güçlenmiş; ancak bu güçlenme, düzenin kurucu aktörü açısından tehdit oluşturur hâle gelmiştir.

Günümüzde ABD ile Çin arasındaki ekonomik bağlar, bu rekabetin en belirleyici unsurlarından biridir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, tüm politik gerilimlere rağmen yüksek seviyesini korumaktadır. Bunun ötesinde, küresel üretim zincirleri, finansal akışlar ve yatırım ilişkileri, bu bağımlılığı daha da derinleştirmektedir. Amerikan şirketleri için Çin, yalnızca ucuz iş gücünün bulunduğu bir üretim merkezi değil; aynı zamanda devasa bir tüketim pazarıdır. Benzer şekilde Çin için de ABD, ihracat gelirlerinin önemli bir kısmını sağlayan kritik bir ekonomik ortaktır. Bu karşılıklı bağımlılık, tarafların birbirinden radikal biçimde kopmasını zorlaştırmakta; hatta belirli ölçüde imkânsız kılmaktadır.

Ancak bu bağımlılık, aynı zamanda bir kırılganlık üretmektedir. Çünkü her iki taraf da diğerinin ekonomik yapısı üzerinde dolaylı bir etki kapasitesine sahiptir. Bu nedenle rekabet, doğrudan askeri çatışma yerine ekonomik araçlar üzerinden yürütülmektedir. Tarifeler, yaptırımlar, teknoloji kısıtlamaları ve finansal düzenlemeler, bu yeni rekabet biçiminin başlıca araçları hâline gelmiştir. Bu araçlar, klasik savaş yöntemlerinden farklı olarak daha düşük maliyetli görünse de, uzun vadede küresel sistem üzerinde derin etkiler yaratma potansiyeline sahiptir.

Teknoloji alanı, bu rekabetin en yoğun yaşandığı sahalardan biridir. Özellikle yapay zekâ, yarı iletkenler, 5G altyapıları ve kuantum bilişim gibi alanlar, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda stratejik üstünlüğün belirleyicisi olarak görülmektedir. ABD'nin bu alandaki yaklaşımı, çift yönlü bir stratejiye dayanır. Bir yandan kendi teknolojik kapasitesini artırmaya çalışırken, diğer yandan Çin'in bu alandaki ilerlemesini sınırlamaya yönelik politikalar geliştirmektedir. Bu durum, klasik rekabet anlayışının ötesine geçen bir yaklaşımı ifade eder. Çünkü burada amaç, yalnızca daha iyi olmak değil; rakibin belirli bir seviyenin üzerine çıkmasını engellemektir.

Bu tür bir strateji, tarihsel olarak İngiltere'nin sanayi devrimi sırasında teknoloji transferini kısıtlama çabalarını hatırlatır. İngiltere, sanayi teknolojilerinin yurtdışına çıkışını engelleyerek avantajını korumaya çalışmıştır. Ancak bu çabalar uzun vadede başarısız olmuş; diğer ülkeler

kendi sanayi altyapılarını kurmayı başarmıştır. Benzer şekilde, günümüzde ABD'nin teknoloji kısıtlamaları da kısa vadede etkili olabilir; ancak uzun vadede Çin'i kendi teknolojik ekosistemini geliştirmeye teşvik etme potansiyeline sahiptir. Nitekim son yıllarda Çin'in yerli yarı iletken üretimi ve yapay zekâ yatırımları, bu sürecin somut göstergeleri olarak değerlendirilebilir.

Askerî boyut ise bu rekabetin en hassas alanlarından birini oluşturur. Tayvan meselesi, Güney Çin Denizi'ndeki gerilimler ve Pasifik bölgesindeki askeri yığınaklar, potansiyel çatışma alanları olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, tarafların doğrudan askeri çatışmadan kaçınma konusundaki istekliliği dikkat çekicidir. Bunun temel nedeni, böyle bir çatışmanın maliyetinin son derece yüksek olmasıdır. Nükleer caydırıcılık, ekonomik bağımlılık ve küresel sistemin karmaşıklığı, bu tür bir savaşın rasyonel bir seçenek olmaktan çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum, Soğuk Savaş dönemindeki karşılıklı caydırıcılık doktrininin güncellenmiş bir versiyonu olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda ABD–Çin rekabetinin doğası üzerine yapılan “suni mi, gerçek mi?” tartışmaları, tek boyutlu cevaplarla açıklanamayacak bir karmaşıklık içerir. Bu rekabet gerçektir; çünkü iki ülke arasında somut çıkar çatışmaları ve güç mücadelesi bulunmaktadır. Ancak aynı zamanda belirli ölçüde kontrollüdür; çünkü taraflar bu rekabetin sistemin tamamen çökmesine yol açmasını istememektedir. Dolayısıyla bu durum, ne tam anlamıyla bir savaş ne de tam anlamıyla bir iş birliği olarak tanımlanabilir. Daha doğru bir ifadeyle, bu ilişki, sınırları belirlenmiş ve taraflarca yönetilen bir gerilim biçimini temsil eder.

Bu kontrollü gerilim, uluslararası sistemin genel yapısını da etkilemektedir. Dünya, klasik anlamda iki kutuplu bir yapıya doğru ilerlemekten ziyade, daha karmaşık ve çok katmanlı bir sisteme doğru evrilmektedir. Bu sistemde aktörler, hem rekabet etmekte hem de belirli alanlarda iş birliği yapmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, küresel sistemde bir tür “kilitlenme” hâli yaratmaktadır. Taraflar birbirini tamamen dışlayamamakta; ancak aynı zamanda tam bir uzlaşma da sağlayamamaktadır.

Sonuç olarak, ABD ile Çin arasındaki ilişki, modern uluslararası sistemin en belirleyici dinamiklerinden birini oluşturmaktadır. Bu ilişki, klasik güç dengesi teorilerinin ötesine geçen, karşılıklı bağımlılık ve kontrollü rekabet unsurlarını aynı anda barındıran bir yapıya sahiptir. Bu nedenle önümüzdeki dönemde küresel sistemin nasıl şekilleneceği, büyük ölçüde bu iki aktör arasındaki ilişkinin nasıl evrileceğine bağlı olacaktır. Ancak mevcut veriler ışığında şu tespit yapılabilir: Dünya basitçe paylaşılmamaktadır; aksine, aktörlerin birbirini tamamen dışlayamadığı, ancak sürekli bir gerilim içinde kaldığı bir **kilitlenme sürecine** girmektedir. Bu kilitlenme, uluslararası sistemin geleceğini belirleyecek en temel dinamiklerden biri olmaya adaydır.

İsrail Faktörü ve Eskatolojik Fırsatlar

Modern uluslararası sistemde İsrail'in rolünü anlamaya yönelik her ciddi analiz, yalnızca askeri kapasiteye, diplomatik ittifaklara ya da ekonomik ilişkiler ağına bakmakla yetinemez. Bu unsurlar, görünen yüzü oluşturur; ancak bu yüzün arkasında, karar alma süreçlerini doğrudan belirlemese de onları şekillendiren daha derin bir zihniyet katmanı bulunmaktadır. Bu katman, büyük ölçüde tarihsel hafıza, kimlik inşası ve belirli ölçülerde teolojik referanslarla örülüdür. Bu nedenle İsrail'in davranış biçimini anlamak, aynı zamanda bu zihinsel çerçevenin nasıl işlediğini anlamayı gerektirir. Esasında İsrail dendiğinde yalnızca siyasi ve tekdüze, yavan bir gidişattan bahsetmek mümkün olmayacağı için onların çaba ve içtimalarında en gerekli ve en gereksiz unsurlar birer kafa karıştırıcı zamanlama ile Dünya'ya servis edilmelidir.

Yahudi düşünce geleneği, tarihsel olarak sürgün, dağılma ve yeniden toplanma deneyimleri üzerinden şekillenmiştir. Bu deneyim, kolektif hafızada yalnızca geçmişe ait bir travma olarak değil; aynı zamanda geleceğe dair bir yönelim olarak da varlığını sürdürür. Bu yönelim, "güvenlik" kavramını yalnızca askeri bir mesele olmaktan çıkararak, varoluşsal bir düzleme taşır. Dolayısıyla İsrail'in güvenlik politikaları, klasik devlet reflekslerinin ötesinde, **tarihsel süreklilik duygusuyla beslenen bir zorunluluk algısı** içinde şekillenir. Bu bağlamda "vaat edilmiş toprak" düşüncesi, modern siyasal pratikte doğrudan bir politika belirleyici olmasa da, kimlik inşası açısından önemli bir referans noktasıdır. Bu referans, mekân ile tarih arasında kurulan güçlü bir bağı ifade eder. Bu bağ, modern devletin sınırlarını aşan bir anlam üretir ve bu anlam, politik tercihlerin meşrulaştırılmasında dolaylı bir rol oynar. Burada söz konusu olan şey, doğrudan teolojik bir program değil; **teolojik mirasın siyasal bilinç üzerinde bıraktığı izdir**. Bu zihinsel çerçeve, İsrail'in krizlere yaklaşımında da kendini gösterir. Kriz, yalnızca bir tehdit değil; aynı zamanda bir sınanma ve yeniden konumlanma momentidir. Bu bakış açısı, tarihsel deneyimle birleştiğinde, devlet davranışında belirli bir süreklilik yaratır: geri çekilmek yerine alanı yeniden tanımlamak, savunmak yerine dengeyi değiştirmek. Bu durum, İsrail'in birçok bölgesel gelişmede pasif bir aktör olmaktan ziyade **oyunun parametrelerini etkileyen bir aktör** olarak ortaya çıkmasını sağlar. Bu stratejik davranış, Orta Doğu'nun enerji hatları ve ticaret güzergâhlarıyla kesiştiğinde daha geniş bir anlam kazanır. Enerji akışının kontrolü, modern dünyanın en kritik güç unsurlarından biridir. Basra Körfezi'nden çıkan petrolün dünya pazarlarına ulaşması, Hürmüz Boğazı, Kızıldeniz ve Süveyş hattı üzerinden gerçekleşir. Bu hatlar, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda jeopolitik kırılma noktalarıdır. Bu noktalarda yaşanan her gerilim, küresel sistemde zincirleme etkiler üretir.

İsrail'in İran ile yaşadığı gerilim, bu bağlamda yalnızca iki devlet arasındaki bir rekabet olarak değerlendirilemez. Bu gerilim, enerji akışını tehdit eden bir potansiyel taşır ve bu potansiyel, özellikle Çin gibi enerjiye bağımlı ekonomiler için ciddi bir risk oluşturur. Dolayısıyla İsrail'in güvenlik politikaları, dolaylı olarak **küresel güç dengelerini etkileyen bir sonuç üretir**. Bu sonuç, ABD'nin Çin'i çevreleme stratejisiyle örtüşen bir etki alanı yaratır; ancak bu örtüşme, basit bir hiyerarşik ilişkiyi değil, daha karmaşık bir çıkar kesişimini ifade eder.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, İsrail'in yalnızca bir araç ya da uzantı olarak değerlendirilmemesi gerektiğidir. İsrail, kendi tarihsel deneyimi, güvenlik algısı ve stratejik

hedefleri doğrultusunda hareket eden bağımsız bir aktördür. Ancak bu bağımsızlık, onu küresel güç mücadelesinin dışında bırakmaz; aksine bu mücadelenin farklı katmanlarında etkili bir unsur hâline getirir.

Teolojik referansların bu süreçteki rolü ise doğrudan eylem üretmekten ziyade, **eylemin anlamlandırılma biçimini etkiler**. Bu referanslar, özellikle kriz anlarında, alınan kararların yalnızca rasyonel değil; aynı zamanda tarihsel ve kimliksel bir çerçeve içinde değerlendirilmesine yol açar. Bu durum, dışarıdan bakıldığında sert ve kararlı görünen politikaların, içeriden bakıldığında **zorunlu ve kaçınılmaz** olarak algılanmasını sağlar.

Bu zihniyet, modern uluslararası sistemin giderek daha karmaşık bir hâl almasına katkıda bulunur. Çünkü artık devletler yalnızca çıkar hesaplarıyla değil; aynı zamanda kendi tarihsel anlatıları ve kimlikleri üzerinden hareket etmektedir. Bu anlatılar, politikaların doğrudan nedeni olmasa da, onların yönünü ve sınırlarını belirleyen bir arka plan oluşturur.

Dolayısıyla küresel sistemin yönünü anlamak için yalnızca ekonomik veriler ya da askeri güç dengeleri yeterli değildir. Aynı zamanda bu güçlerin nasıl anlamlandırıldığı, hangi zihniyet dünyaları içinde üretildiği ve hangi tarihsel referanslarla meşrulaştırıldığı da dikkate alınmalıdır. İsrail örneği, bu açıdan, modern jeopolitiğin yalnızca maddi unsurlarla değil; **anlam dünyalarıyla da şekillendiğini gösteren önemli bir örnek teşkil eder**.

Yahudi teolojisinin (özellikle dini Siyonizm ve bazı Ortodoks çevrelerin) perspektifinden bakıldığında, İsrail'in İran'a yönelik güncel hamleleri (nükleer tesislere karşı operasyonlar, vekil gruplara saldırılar gibi) yalnızca güvenlik veya stratejik çıkar meselesi değildir. Bu, **"İsrail Faktörü"** olarak adlandırılan teolojik rolün bir parçasıdır: Tanrı'nın seçilmiş halkı olarak İsrail'in varlığını koruma, vaat edilmiş toprakları güvence altına alma ve **eskatolojik fırsatlar** (kurtuluş/geula sürecini hızlandırma) çerçevesinde hareket etme.

Modern Yahudi yorumlarında (örneğin dini Siyonist hahamlar ve Tevrat merkezli düşünürlerde), günümüz dünya gerilimleri –ABD'nin İran ve Çin'e karşı hamleleri, bölgesel ittifaklar– Tanrı'nın planının bir parçası olarak görülür. İsrail burada pasif değil, aktif rol oynar: Düşmanları yenmek, Mesih öncesi "doğum sancıları" (chevlei mashiach) olarak kabul edilen çatışmaları fırsata çevirmek ve nihai kurtuluşu (Mesih'in gelişi, Tapınak'ın yeniden inşası, sürgünlerin toplanması) yaklaştırmak. Bu bakış, "bekle ve gör" değil, "Tanrı'nın elini zorla harekete geçir" (active redemption) anlayışına dayanır. İran, tarihi Pers İmparatorluğu'nun devamı ve Amalek ruhunun taşıyıcısı olarak yorumlanır; ABD'nin gerilimleri ise İsrail'e destek veren ulusların (Tevrat'taki "bereket" vaadi) bir yansıması.

Tevrat'tan örnekler vererek ilerlemek gerekirse:

Yahudi teolojisinde en sık başvurulan pasaj, Amalek emridir (Tesniye/Tevrat 25:17-19). Bu, ebedi bir düşmanlık olarak yorumlanır:

“Amalek’in sana yolda yaptığını anımsa... Onlar Tanrı’dan korkmadılar. ... RAB senin düşmanlarını elinden aldığı zaman, Amalek’in anısını gökler altından tamamen silip atacaksın. Bunu unutma!”

Dini Siyonist yorumlarda (ve bazı İsraili hahamların güncel açıklamalarında), Amalek "ulus olarak yok edilmiş" olsa da ruhu devam eder: Saf Yahudi nefretini simgeler. İran rejimi ve vekilleri (Hizbullah, Hamas vb.) bu ruhun modern tezahürü olarak görülür – "Yahudileri yok etmek için kendi varlığını riske atan" ideoloji. İsrail'in İran'a karşı harekete geçmesi, bu emri yerine getirme olarak algılanır. Bu, sadece savunma değil, eskatolojik fırsat: Düşmanı silmek, kurtuluş sürecini hızlandırır çünkü Amalek'in yok edilmesi Mesih çağının ön şartlarından biri sayılır. Günümüz geriliminde (ABD'nin İran'ı kuşatmasıyla birlikte), İsrail bu rolü üstlenerek "Tanrı'nın ordusu" gibi hareket eder; dünya gerilimlerini "ilahi hesaplaşma" fırsatı olarak görür.

Fakat Hasidik Yahudiler hariçtir. Bu ayırım asla unutulmamalıdır.

Başka bir Tevrat temeli: Yaratılış 12:3 (İbrahim'e vaat):

“Seni kutsayanları kutsayacağım, sana lanet edenleri lanetleyeceğim. Yeryüzündeki bütün halklar senin aracılığıyla kutsanacak.”

İsrail'in (onların) perspektifinden bakmak zorunda kalarak bu pasajı günümüze yorumlamaya kalktığımızda, ABD'nin İran/Çin politikalarına paralel destek vermesi bu vaadin gerçekleşmesi; karşı çıkanlar (İran ekseni) lanetlenecek. İsrail'in hamleleri, bu ahdi koruma ve uluslara "ışık olma" misyonunun parçası olduğunu okuyabiliriz.

Zebur'dan Tehlillim örnekleri de verilebilir. En doğrudan ilgili pasaj Zebur 83'tür (Asaf'ın mezmuru). Bu, ulusların İsrail'i yok etme komplosunu anlatır ve güncel İran eksenli koalisyona (Lübnan, Suriye, Gazze, Irak etkileriyle) harfiyen uyarlanmaktadır. Abraham ittifakı adı da buradan gelir. Halk arasında dillendirilen ittifak.

“Ey Tanrı, susma! Düşmanların gürültü koparıyor, senden nefret edenler başlarını kaldırıyor. Halkına karşı kurnazca düzen kuruyorlar... 'Gelin, onları ulus olarak yok edelim' diyorlar, 'İsrail'in adı bir daha anılmasın!' ... Ey Tanrı, onları fırtına tozu gibi yap... Ateş ormanı nasıl yakarsa, alev dağları nasıl tutuşturursa, öyle kovala onları... Böylece insanlar senin adını öğrensin, ey RAB, yalnız senin adın yücelsin!”

Yahudi yorumlarında (özellikle dini Siyonist ve kıyametçi çevrelerde), bu mezmur "komşu ulusların ittifakı" olarak okunur ve İran'ın vekil ağı (Hizbullah/Tyre, Hamas/Edom benzeri) tam olarak bu konfederasyona uyar. İsrail'in İran'a vuruşu, bu komploju bozma ve Tanrı'nın müdahalesini davet etme olarak görülür. Eskatolojik fırsat burada belirgindir: Düşmanların yenilmesi, Zebur'daki "RAB'bin krallığını kurma" sürecini hızlandırır; dünya gerilimleri (ABD-Çin-İran üçgeni) bu ilahi savaşın sahnesidir. İsrail, pasif kurban değil, Zebur'daki "Tanrı'nın seçilmiş halkı" olarak aktif savaşçı rolündedir – bu, Mesih öncesi barışın (uluslar Tanrı'yı tanıyacak) yolunu açar.

İsrail'in uyuyan halkını militarist duygulara sürüklemesinde yapabileceği tek şey tamamen dini sarkastik unsurları daha gür sesle dillendirmekten geçmektedir. Keza bugün tam anlamıyla 1 yıl oldu İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının üzerinden geçen süre. 18 Mart 2025 ilk gündü. Bu tarih itibarıyla İsrail, kara savaşına karşı ordusunu organize etmek ve hazırlamak için meskun mahal Gazze topraklarında bir girme harekâtıyla "canlı hedef tatbikatı" yapmıştır.

ABD'nin kendi çıkarları için harekete geçeceği ve geçtiği süre zarfında İsrail bu durumu şemsiye tutulmuş fırsatlara çevirmek için bunu yapması gerekmektedir. Keza yaptı da.

Bu pasajlar üzerinden, dini-Siyonist perspektiften İsrail şunu yapmaya çalışmaktadır:

İran tehdidini (nükleer çabasını ve mevcut bürokrasiden sonrası için tayin ettiği vekiller) yok ederek varlığını korur olayı Tevrat'ın bir yönlendirmesidir. İsrail içerisindeki radikal grupların desteğini almaksızın hareket etmek pek zordur. Bu çatışmayı eskatolojik fırsata çevirmek adına sürgünlerin toplanması, tapınak yolunun açılması ve Mesih çağının başlangıcı İsrail'in diğer radikal çabasıdır. Yani Atchalta deGeula. Yahudi terminolojisinde Mesih'in gelişinden hemen önceki Dünya gidişatını temsil eden kavramdır. Talmud'a dayanan bu terim, özellikle Dini Siyonizm'de İsrail Devleti'nin kurulması ve Yahudilerin topraklarına dönmesini, nihai kurtuluş sürecinin ilk aşaması olarak kabul eden temel fikirdir.

Dünya gerilimindeki rolüne baktığımızda seçilmiş halk olarak, (inandıkları) Tanrı'nın planında katalizör olduklarını düşünmektedirler. ABD'nin hamleleri bereket getirirken, İsrail düşmanları (Amalek-Psalm 83 koalisyonu) yenerek uluslara örnek olur ve nihai barış – Mesih Krallığı'nı hazırlar. Çatışmalar "doğum sancısı"dır"; İsrail'in başarısı, Tanrı'nın İsrail'de kutsallığını gösterecek anı getirir.

İsrail'deki laik kesim için bu görüşlerin tamamı sakıncalıdır. Laik İsrailliler bunu güvenlik meselesi olarak görür; reformist Yahudiler daha barışçıl yorumlar yapar. İsrailli Hahamlar bu metinlerdeki olayları günümüze yorumlayarak İsrail'deki Yahudi halkının militarize olması için farklı çabalar içerisinde bulunurlar. Akıl almaz olayların yaşandığı şu zamanlarda İsraillilere göre Mesih gerçekten de gelmezse yapay zekâdan böyle bir performans beklemeyeceklerinin garantisini hiçbirimiz de veremeyiz.

Sonuç olarak, İsrail faktörü, ABD–Çin rekabetinin doğrudan bir parçası olmaktan ziyade, bu rekabetin farklı coğrafyalarda ve farklı araçlarla yeniden üretildiği bir ara katman işlevi görür. Bu katman, enerji hatları, bölgesel krizler ve ideolojik çerçeveler üzerinden şekillenir. Bu nedenle İsrail'i anlamak, yalnızca bir devleti değil; aynı zamanda **bir zihniyet biçimini ve bu zihniyetin jeopolitikle kesiştiği noktaları anlamak** anlamına gelir.

Ana Güç Unsurları Ara Güç Unsurlarıyla Anlaşmalıdır

Mevcut uluslararası sistemde Rusya ve İran'ın konumu, yüzeyde görüldüğünden çok daha karmaşık bir işlev taşır. ABD'nin çıkar çatışmasında arta kalanlardan beslenen İsrail'in elinde tuttuğu Yahudi sermayesinin tepkisini çekmeden süreci yönetmek zorundadır Rusya. Bu iki

aktör, doğrudan ABD–Çin rekabetinin merkezinde yer almasa da, bu rekabetin işleyişini belirleyen kritik alanlarda konumlanmıştır. Bu durum, onları pasif unsurlar olmaktan çıkarak, **küresel gerilimin akış yönünü etkileyen aktif basınç dönüştürücüler** hâline getirir.

Rusya, tarihsel olarak büyük güç statüsünü kaybetmemek için askeri kapasitesine ve enerji kaynaklarına dayanan bir strateji izlemiştir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından yaşanan ekonomik ve siyasi zayıflama süreci, Rusya’yı doğrudan küresel liderlik yarışından uzaklaştırmış; ancak bu durum, onun sistem içindeki etkisini ortadan kaldırmamıştır. Aksine Rusya, sahip olduğu doğal gaz ve petrol rezervleri sayesinde, özellikle Avrupa ve Asya enerji dengelerinde belirleyici bir aktör olarak kalmaya devam etmiştir.

Bu durum, Rusya’yı klasik anlamda bir “rakip”ten ziyade, **enerji akışını yönlendirebilen bir kaldıraç gücü** hâline getirmiştir. Enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar, tedarik zincirlerindeki aksaklıklar ve yaptırım süreçleri, Rusya’nın küresel sistem üzerindeki etkisini doğrudan artırmaktadır. Özellikle Ukrayna savaşı sonrasında Avrupa’nın enerji bağımlılığını yeniden yapılandırma çabaları, bu etkinin ne kadar derin olduğunu göstermiştir.

İran ise farklı bir düzlemde benzer bir işlev görmektedir. İran’ın sahip olduğu enerji kaynakları, coğrafi konumu ve bölgesel ağları, onu Orta Doğu’nun en kritik aktörlerinden biri hâline getirir. Ancak İran’ın asıl önemi, yalnızca bu maddi unsurlardan kaynaklanmaz. İran, aynı zamanda ideolojik ve siyasi bir direnç modeli olarak konumlanmıştır. Bu model, Batı merkezli uluslararası düzene karşı alternatif bir duruş sergilemekte ve bu yönüyle belirli aktörler için çekim merkezi oluşturmaktadır.

İran’ın Hürmüz Boğazı üzerindeki dolaylı etkisi, küresel enerji akışının en hassas noktalarından birine temas eder. Bu boğazdan geçen enerji miktarı, dünya ekonomisinin işleyişi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle İran merkezli her gerilim, yalnızca bölgesel değil; aynı zamanda küresel ölçekte bir risk üretir. Bu risk, özellikle enerjiye bağımlı olan Çin ekonomisi üzerinde doğrudan bir baskı oluşturur.

Bu noktada Rusya ve İran’ın rolü, ABD–Çin rekabetiyle kesişir. ABD, Çin’in yükselişini sınırlamak için doğrudan ekonomik ve teknolojik araçlara başvururken; Rusya ve İran üzerinden şekillenen krizler, bu sürece dolaylı fakat etkili bir katkı sağlar. Enerji fiyatlarının yükselmesi, tedarik zincirlerinin aksaması ve bölgesel istikrarsızlık, Çin’in büyüme modelini zorlayan unsurlar hâline gelir.

Ancak bu durum, tek yönlü bir etki olarak değerlendirilmemelidir. Aynı süreç, ABD için de belirli riskler barındırır. Küresel enerji piyasalarındaki dalgalanmalar, müttefik ülkeler üzerinde ekonomik baskı yaratmakta ve bu durum, ABD’nin liderlik kapasitesini zorlamaktadır. Dolayısıyla Rusya ve İran, yalnızca Çin’i değil; aynı zamanda ABD’nin kurmaya çalıştığı düzeni de test eden aktörlerdir.

Bu bağlamda Rusya–İran hattı, klasik anlamda bir ittifaktan ziyade, **ortak baskı üretme kapasitesi** üzerinden şekillenen bir ilişki olarak değerlendirilebilir. Bu iki aktör, doğrudan koordineli hareket etmese bile, ortaya çıkardıkları etkiler küresel sistemde benzer sonuçlar

doğurur. Bu sonuçlar, enerji akışının kesintiye uğraması, bölgesel krizlerin derinleşmesi ve uluslararası sistemde belirsizliğin artması şeklinde kendini gösterir.

Bu belirsizlik, aslında modern uluslararası sistemin en belirgin özelliği hâline gelmiştir. Artık sistem, net çizgilerle ayrılmış bloklardan oluşmamaktadır. Bunun yerine, farklı aktörlerin farklı alanlarda kesiştiği, zaman zaman çatıştığı ve zaman zaman örtüştüğü bir yapı söz konusudur. Bu yapı, klasik güç dengesi teorilerinin ötesine geçen bir karmaşıklık üretir.

Bu karmaşıklık içinde Rusya ve İran, yalnızca dengeyi bozan unsurlar değil; aynı zamanda **yeni dengenin nasıl kurulacağını belirleyen tetikleyiciler** olarak ortaya çıkar. Bu tetikleyici rol, özellikle kriz anlarında daha belirgin hâle gelir. Çünkü bu anlarda sistemin kırılğanlıkları açığa çıkar ve bu kırılğanlıklar üzerinden yeni güç ilişkileri şekillenir.

Sonuç olarak, Rusya ve İran'ı anlamak, yalnızca bu iki ülkenin politikalarını analiz etmekten ibaret değildir. Aynı zamanda bu aktörlerin küresel sistemde nasıl bir işlev gördüğünü ve bu işlevin büyük güç rekabetiyle nasıl kesiştiğini anlamayı gerektirir. Bu kesişim noktaları, modern dünyanın neden sürekli bir gerilim hâli içinde olduğunu açıklayan temel unsurlardan biridir.

Ve bu noktada metnin bütününe baktığımızda ortaya çıkan tablo nettir: ABD, içsel kırılğanlıklarını yönetmeye çalışırken daha kontrolcü bir yapıya evrilmekte; Çin, yükselişini sürdürmek için enerji ve teknolojiye bağımlı bir model izlemekte; İsrail, krizleri yönlendiren bir ara katman olarak bu rekabetin farklı sahalarda yeniden üretilmesine katkı sağlamakta; Rusya ve İran ise bu sistemin basıncını artırarak kırılma noktalarını belirginleştirmektedir. Bu çok katmanlı yapı içinde dünya, klasik anlamda paylaşılmamaktadır. Aksine, aktörlerin birbirini tamamen dışlayamadığı, ancak sürekli bir gerilim içinde kaldığı bir **kilitlenme durumuna** doğru ilerlemektedir. Bu kilitlenme, ne tam bir savaş ne de tam bir barış hâlidir. Daha çok, sürekli ertelenen bir hesaplaşmanın ve sürekli yeniden kurulan bir dengenin ifadesidir.

Ve belki de en çarpıcı sonuç burada ortaya çıkar:

Modern dünya, çözülen bir düzenin değil; henüz adı konmamış bir düzenin sancıları içinde şekillenmektedir. Bu sancılar, yalnızca güçlerin yer değiştirmesiyle değil; aynı zamanda bu güçlerin nasıl anlamlandırıldığı ve hangi zihniyetler içinde hareket ettiğiyle de ilgilidir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemi belirleyecek olan şey, yalnızca askeri ya da ekonomik kapasite değil; bu kapasitenin hangi çerçevede kullanılacağıdır.

Ve bu çerçeve henüz tam anlamıyla netleşmiş değildir.

Modern dünya artık klasik anlamda güçlerin açıkça çatıştığı bir alan olmaktan çıkmış; aksine güçlerin birbirini kesin olarak çözemediği, bu yüzden gerilimin sürekli ertelendiği bir düzleme dönmüştür. Sermayenin bir yerden çıktığında nereye gideceğini belirlerken çok ciddi sancılar yarattığı, biyolojik geleceğimizin tamamının insanoğlunun ortak çıkarlarının üstünde tutulduğu bir yüzyıla giriyoruz. Bu yeni zeminde mesele kimin kazandığı değil, kimsenin kesin olarak kazanamadığı bir oyunun ne kadar sürdürülebileceğidir. Çünkü ortaya çıkan tablo, sonu gelmiş bir düzenin çöküşünden ziyade, henüz adı konmamış bir gücün eşiğinde bekleyen, yönü belirsiz

bir geçiş anını işaret etmektedir. Bu nedenle dünya basitçe paylaşılmamakta; aksine, aktörlerin birbirini dışlayamadığı ve dengeyi nihai olarak kuramadığı bir kilitlenme hâline sürüklenmektedir. Ve belki de en çarpıcı gerçek tam olarak burada ortaya çıkar: Bu düzen, zlmek için değil, çözülmeden önce daha fazla gerilim üreterek varlığını sürdürmek üzere şekillenmektedir.

řu anlamsız cmbşte, zden koparcasına Batı'yı mendirek alan Batıcılık düşüncesini hâlen daha şiddetle tavsiye edip destekleyenler için bu makalemin son sözünü onların fikir babası olan rahmetli Tevfik Fikret'ten bir söz ile kapatmak istiyorum.

“...yiyin efendiler yiyin bu han-ı iştiha sizin doyunca tıksırınca çatlayıncaya kadar yiyin.”

Mertcan ABBASOęLU

TMER Akademi Bařkanı, Sosyal Bilgiler ęretmeni